

RAPORT KRAJOWY

A. Podstawowe informacje

Nazwa państwa członkowskiego	Rzeczpospolita Polska
Data sporządzenia raportu	luty 2015 r.
Okres objęty raportem	1 stycznia – 31 grudnia 2014 r.
Właściwy organ	Ministerstwo Środowiska
Administracyjny punkt kontaktowy	Monika Lesz, Radca Ministra, Departament Leśnictwa i Ochrony Przyrody, Ministerstwo Środowiska

B. Status nietoperzy na obszarze państwa członkowskiego

Źródło danych

Inspekcja Ochrony Środowiska, Biuletyn Monitoringu Przyrody nr 12, 2014/1

Zestawienie ocen parametrów stanu ochrony gatunków zwierząt w raportach dotyczących wykonania zaleceń Dyrektywy Siedliskowej za lata 2007 i 2013 w regionie biogeograficznym alpejskim

			Zasięg		Populacja		Siedlisko gatunku		Perspektywy zachowania		Ocena ogólna *	
Nazwa polska	Nazwa naukowa	Kod	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013
Borowiaczek	<i>Nyctalus leisleri</i>	1331	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX
Borowiec wielki	<i>Nyctalus noctula</i>	1312	FV	FV	XX	FV	XX	FV	XX	FV	XX	FV
Gacek brunatny	<i>Plecotus auritus</i>	1326	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Gacek szary	<i>Plecotus austriacus</i>	1329	XX	FV	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX
Karlik drobny	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>	5009		XX		XX		XX		XX		XX
Karlik malutki	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	1309	FV	FV	XX	XX	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Karlik większy	<i>Pipistrellus nathusii</i>	1317		XX		XX		XX		XX		XX
Mopek	<i>Barbastella barbastellus</i>	1308	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX
Mroczek	<i>Vespertilio</i>	1332	FV	FV	XX	XX	FV	FV	FV	FV	FV	FV

posrebrzany	<i>murinus</i>												
Mroczek pożłocisty	<i>Eptesicus nilssonii</i>	313	FV	FV	XX	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Mroczek późny	<i>Eptesicus serotinus</i>	1327	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek Bechsteina	<i>Myotis bechsteinii</i>	1323	FV	FV	XX	XX	U1	XX	U1	XX	U1	XX	
Nocek Brandta	<i>Myotis brandtii</i>	320	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek duży	<i>Myotis myotis</i>	1324	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek łydkowłosy	<i>Myotis dasycneme</i>	1318	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX
Nocek Natterera	<i>Myotis nattereri</i>	1322	FV	FV	XX	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek orzęsiony	<i>Myotis emarginatus</i>	1321	FV	XX	U1	XX	U1	XX	U1	XX	U1	XX	
Nocek rudy	<i>Myotis daubentonii</i>	1314	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek wąsatek	<i>Myotis mystacinus</i>	1330	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Podkowiec mały	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	1303	FV	FV	U2	FV	U1	U1	U2	FV	U2	U1+	

Zestawienie ocen parametrów stanu ochrony gatunków zwierząt raportach dotyczących wykonania zaleceń
Dyrektywy Siedliskowej za lata 2007 i 2013 w regionie biogeograficznym kontynentalnym

			Zasięg		Populacja		Siedlisko gatunku		Perspektywy zachowania		Ocena ogólna*	
Nazwa polska	Nazwa naukowa	Kod	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013

Borowiaczek	<i>Nyctalus leisleri</i>	1331	FV	FV	XX	XX	U1	U1	XX	XX	U1	U1x
Borowiec wielki	<i>Nyctalus noctula</i>	1312	FV	FV	XX	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Gacek brunatny	<i>Plecotus auritus</i>	1326	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Gacek szary	<i>Plecotus austriacus</i>	1329	FV	FV	XX	XX	XX	XX	XX	FV	XX	XX

Karlik drobny	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>	5009	XX	XX	XX	XX	FV	XX	FV	XX	XX	XX
Karlik malutki	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	1309	XX	FV	XX	XX	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Karlik większy	<i>Pipistrellus nathusii</i>	1317	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Mopek	<i>Barbastella barbastellus</i>	1308	FV	FV	FV	FV	XX	U1	FV	U1	FV	U1x
Mroczek posrebrzany	<i>Vespertilio murinus</i>	1332	FV	FV	XX	XX	XX	FV	XX	XX	XX	XX
Mroczek pozłocisty	<i>Eptesicus nilssonii</i>	1313	FV	FV	XX	XX	XX	FV	XX	FV	XX	FV
Mroczek późny	<i>Eptesicus serotinus</i>	1327	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek Bechsteina	<i>Myotis bechsteinii</i>	1323	XX	XX	XX	XX	U1	U1	XX	XX	U1	U1x
Nocek Brandta	<i>Myotis brandtii</i>	1320	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek duży	<i>Myotis myotis</i>	1324	FV	FV	FV	FV	U1	FV	FV	FV	U1	FV
Nocek łydkowłosy	<i>Myotis dasycneme</i>	1318	FV	FV	XX	XX	U1	U1	XX	XX	U1	U1x
Nocek Natterera	<i>Myotis nattereri</i>	1322	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Nocek orzęsiony	<i>Myotis emarginatus</i>	1321	FV	XX	U1	FV	U1	U1	U1	U1	U1	U1+
Nocek rudy	<i>Myotis daubentonii</i>	1314	FV	FV	FV	FV	FV	XX	FV	FV	FV	FV
Nocek wąsatek	<i>Myotis mystacinus</i>	1330	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Podkowiec duży	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	1304	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX
Podkowiec mały	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	1303	FV	FV	U1	FV	U1	U1	U1	FV	U1	U1+

FV stan właściwy, U1 stan niezadawalający, U2 stan zły, XX – stan nieznanym* - Kwalifikatory '+' (poprawiający się), '-' (pogarszający się), '=' (stabilny) lub 'x' (nieznany) - oznaczają „Ogólny trend stanu ochrony” i zostały określone dla gatunków, dla których „Ocenę ogólną stanu ochrony” określono jako U1 lub U2.

C. Działania podjęte na rzecz wdrażania art. 3 Porozumienia

1. Przepisy prawne dotyczące ochrony nietoperzy, z uwzględnieniem wdrożenia tych przepisów

1.1. Wszystkie gatunki nietoperzy są chronione: **Tak**

Rezolucja 4.6 i 5.5 – Przewodnik dotyczący wydawania zezwoleń na chwytanie i badanie schwytych nietoperzy

1.2. System zezwoleń lub licencji na chwytanie nietoperzy: **Tak. Na realizację działań polegających na chwytaniu nietoperzy wymagane jest uzyskanie stosownego zezwolenia właściwego organu ochrony przyrody. W zezwoleniu organ ochrony przyrody wskazuje czynności, na które wyraża zgodę, określa warunki, które należy spełnić podczas realizacji czynności, oraz obliuguje do złożenia sprawozdania z czynności wykonanych w ramach zezwolenia. Ponadto system wydawania licencji wprowadziło Porozumienie dla Ochrony Nietoperzy (PON). Ustanowiono Regulamin Pracy Komisji Kwalifikacyjnej Licencji Chiropterologicznych. Zawiera on informacje o wymaganiach koniecznych do otrzymania Licencji oraz określa czynności możliwe do wykonywania w jej ramach.**

1.3. System zezwoleń lub licencji na przetrzymywanie nietoperzy w celach edukacyjnych lub ze względu na dobrostan zwierząt: **Tak. Na realizację działań polegających na przetrzymywaniu nietoperzy wymagane jest uzyskanie stosownego zezwolenia właściwego organu ochrony przyrody. W zezwoleniu organ ochrony przyrody wskazuje czynności, na które wyraża zgodę oraz określa warunki, które należy spełnić podczas realizacji czynności oraz obliuguje do złożenia sprawozdania z czynności wykonanych w ramach zezwolenia. System wydawania licencji wprowadziło również PON.**

1.4. System zezwoleń lub licencji na chwytanie, pobieranie próbek, obrączkowanie, zabijanie nietoperzy na cele naukowe: **Tak. Na realizację działań polegających na chwytaniu, przetrzymywaniu, zabijaniu, okaleczaniu nietoperzy wymagane jest uzyskanie stosownego zezwolenia właściwego organu ochrony przyrody. W zezwoleniu organ ochrony przyrody wskazuje czynności, oraz obliuguje do złożenia sprawozdania z czynności wykonanych w ramach zezwolenia. System wydawania licencji wprowadziło również PON.**

Rezolucja 6.5 – Przewodnik dotyczący zasad etyki przy badaniach i pracach w terenie

1.5. Kodeks postępowania przy badaniach i pracach w terenie w kontekście zasadności wykonania badań, dochowania należytych starań i wykazania długofalowej dbałości o dobrostan nietoperzy, związek z tematem i celami statutowymi:

Tak. Zasady postępowania z nietoperzami zostały przetłumaczone i opublikowane na stronach Ministerstwa Środowiska. Ponadto, w zezwoleniach wydawanych przez organy ochrony przyrody określa się szczegółowe warunki, które należy spełnić podczas realizacji poszczególnych czynności zakazanych. Zasady etyczne są również publikowane i propagowane przez PON.

2. Identyfikacja i ochrona obszarów ważnych dla ochrony nietoperzy

Rezolucja 4.3 – Przewodnik dotyczący ochrony i zarządzania podziemnymi schronieniami ważnymi dla nietoperzy

2.1. Lista podziemnych schronień, ważnych dla nietoperzy, wraz z działaniami ochronnymi (z włączeniem obszarów sieci Natura 2000, obszarów Emerald lub innych)

Tak. Te informacje były przekazane do Sekretariatu w sierpniu 2008 roku.

http://www.mos.gov.pl/g2/big/2009_04/5455149863ab2009c6b12f19470f59cf.pdf

2.2. Przewodnik w sprawie zarządzania ważnymi schronieniami podziemnymi

Nie

Na uwagę zasługuje fakt pozyskania przez RDOŚ w Katowicach środków unijnych na ratowanie jednego z największych zimowisk w Polsce, jaskini Szachownica (co roku hibernuje tam około 2 tys. nietoperzy). Projekt będzie realizowany w latach 2014-2017 w porozumieniu z Głównym Instytutem Górnictwa Ogólnopolskim Towarzystwem Ochrony Nietoperzy (OTON)..

Rezolucja 4.4 i 6.12 - Ochrona nietoperzy i zrównoważona gospodarka leśna

2.3. Identyfikacja i monitoring kluczowych dla nietoperzy obszarów/elementów leśnych, ich ochrona i odnowienie (odbudowa).

Nadleśnictwo Złocieniec (RDLP Szczecinek) - przeprowadzono lustrację schronu znajdującego się na terenie nadleśnictwa, stwierdzono 25 osobników z czterech gatunków: nocek duży, nocek rudy, nocek Natterera i gacek brunatny.

Nadleśnictwo Międzyrzecz (RDLP Szczecin) - rezerwat przyrody „Nietoperek”, gdzie przedmiotem ochrony są zimowe siedliska (fortyfikacje) wielu gatunków nietoperzy. Nadleśnictwo na bieżąco monitoruje drzewostany położone w sąsiedztwie zimowych schronisk nietoperzy. Corocznie kontrolowane są wloty do bunkrów, tak, aby zapewnić nietoperzom swobodny dołot z żerowisk do schronień.

Nadleśnictwo Choczewo (RDLP Gdańsk) - prowadzony jest regularny monitoring dawnego bunkra wojskowego, zaadaptowanego na potrzeby schronu dla jaskółek i nietoperzy.

Nadleśnictwo Gdańsk (RDLP Gdańsk) - przeprowadzono konserwację zimowego schronu dla nietoperzy, we współpracy ze studenckim kołem chiropterologicznym.

Nadleśnictwo Lipusz (RDLP Gdańsk) - prowadzony jest monitoring strychu leśniczówki Leśnictwa Płociczno, na którym znajduje się siedlisko nietoperzy.

Nadleśnictwo Stare Jabłonki (RDLP Olsztyn) - Służba Leśna przeprowadziła terenową inwentaryzację nietoperzy celem wstępnej identyfikacji kluczowych obszarów/obiektów położonych na terenie nadleśnictwa;

Nadleśnictwo Jagiełek (RDLP Olsztyn) zleciło firmie AD NATURA wykonanie pracy badawczej pn. „Wstępne rozpoznanie gatunków nietoperzy występujących na terenie nadleśnictwa”. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych zleciła realizację tematu badawczego Wydziałowi Leśnemu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu; „Występowanie nietoperzy w lasach w zależności od wieku, struktury przestrzennej i składu gatunkowego drzewostanów”, ponadto w ramach tematu badawczego realizowanego przez Instytut Badawczy Leśnictwa „Dynamika

wybranych gatunków zoocenozy na podstawie długoletnich obserwacji prowadzonych w Puszczy Białowieskiej: jest realizowany monitoring nietoperzy.”

Poza tymi działaniami służby terenowe LP monitorują na bieżąco miejsca, które mogą być wykorzystywane przez nietoperze, takie jak: stare schrony, bunkry, drzewa ekologiczne, ekotony, szpalery przydrożne, ciek i zbiorniki wodne itp., w miarę możliwości pozostawiając takie miejsca w stanie nienaruszonym. Prowadzony jest całoroczny kontakt i współpraca z: chiropterologami, organizacjami pozarządowymi, RDOŚ, użytkownikami jaskiń i kopalni, w zakresie ochrony, monitoringu, postępowania gospodarczego w sąsiedztwie letnich i zimowych kolonii nietoperzy; prowadzony jest monitoring i bieżąca konserwacja zabezpieczeń wejść do miejsc schronienia nietoperzy.

2.4. Kodeks najlepszych praktyk w celu minimalizacji szkód dla nietoperzy i ich bazy pokarmowej, pod kątem użycia pestycydów i biocydów, szczególnie na obszarach kluczowych

Nie. *Środki ochrony roślin stosowane są w ograniczonym zakresie, w sytuacjach doraźnych i najczęściej na szkółkach leśnych. Używane są preparaty dopuszczone do obrotu i stosowania przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zgodnie z warunkami określonymi w ich etykietach. Jednak zawsze w pierwszej kolejności wykorzystywane są metody profilaktyczne i biologiczne ograniczania szkodliwych organizmów.*

2.6. Krajowy przewodnik dotyczący leśnych populacji nietoperzy, ekosystemu leśnego oraz praktycznych aspektów gospodarki leśnej opartych na pryncypiach zawartych w ulotkach (broszurkach) EUROBATS dotyczących nietoperzy w lasach

Nie

W Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe Zarządzeniem nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 22 listopada 2011 r. wprowadzono, obowiązującą od 1.01.2012 r.: „Instrukcję ochrony lasu” - dokument wewnętrzny do stosowania przez jednostki organizacyjne PGL LP.

W części I Profilaktyka i ochrona lasu uwzględniono rozdział Ochrona nietoperzy i innych pożytecznych ssaków:

http://www.lasy.gov.pl/publikacje/copy_of_gospodarka-lesna/ochrona_lasu/instrukcja-ochrony-lasu

Zalecenia zawarte w Instrukcji praktycznie realizowane są poprzez:

- **zachowywanie potencjalnego środowiska występowania nietoperzy; mozaikowość środowiska leśnego;**
- **urozmaicenie granicy polno-leśnej;**
- **preferowanie biologicznych metod ochrony lasu;**
- **w miarę możliwości pozostawiane są szpalery drzew, żywopłoty jako naturalne schronienia dla wielu gatunków ptaków i ssaków, dla nietoperzy stanowią one ochronę liniową przed wiatrem i wzrokiem drapieżników;**
- **budowa lub odtworzenie zbiorników przeciwpożarowych (wodopoje i żerowiska nietoperzy, m.in. nocka rudego);**
- **ochrona naturalnych siedlisk wodno-błotnych w ramach użytków ekologicznych (wodopoje i żerowiska nietoperzy, m.in. karlików);**

- ochrona pomnikowych drzew (schronienia nietoperzy, m.in. mopka);
- wykaszanie łąk śródleśnych (żerowiska m.in. nocka dużego);
- utrzymanie zabudowań śródleśnych (leśniczówek), wraz z poddaszami i piwnicami (schronienia letnie i zimowe nietoperzy, m.in. gacków).
- preferowanie mozaikowości środowiska leśnego, w tym oczek wodnych i mokradeł;
- kształtowanie urozmaiconej granicy polno-leśnej, uwzględniającej stare, pojedyncze drzewa;
- wyłączenie z użytkowania oraz zachowanie drzewostanów przeszlorębnych, wielogatunkowych, o zróżnicowanej budowie pionowej oraz na siedliskach LMb i BMb,;
- zachowanie i utrzymywanie w stanie nienaruszonym bagien oraz trudnodostępnych siedlisk hydrogenicznych oraz odstąpienie od wykonywania melioracji wodnych na tych terenach;
- w celu wzbogacenia bazy pokarmowej oraz ochrony potencjalnych miejsc schronienia dla nietoperzy pozostawiano drzewa dziuplaste, zamierające, martwe do naturalnego rozpadu, drzewa o splekanej korowinie, z wyjątkiem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu ludzi i ich mienia oraz trwałości drzewostanu;
- utrzymywano i promowano odnowienia różnogatunkowych drzewostanów z udziałem drzew liściastych;
- pozostawianie starodrzewia i zadrzewienia oraz ograniczono cięcia w pobliżu cieków wodnych, w celu stworzenia korytarzy migracyjnych i tras dziennego przelotu nietoperzy; zabiegi pielęgnacyjne i pozyskanie drewna prowadzono w oparciu o mało inwazyjne, naśladujące naturalne procesy typy rębni

2.7. Przykłady dobrej praktyki (mającej wpływ na nietoperze) w gospodarce leśnej

Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych na zlecenie DGLP realizowało Projekt LIFE+ „Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach leśnych, w tym w ramach sieci Natura 2000 – promocja najlepszych praktyk” (LIFE10 INF/PL/000673), współfinansowany ze środków Unii Europejskiej i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Funduszu Leśnego, miał on na celu promocję dobrych praktyk w zakresie różnorodności biologicznej na obszarach leśnych.

W roku kończącym projektu 2014 opracowano:

„Podręcznik najlepszych praktyk ochrony nietoperzy w lasach”, http://www.bestpractice-life.pl/g2/oryginal/2014_08/aedba62c317b977cf4ac60fd05a45e47.pdf - 1 z 11 podręczników najlepszych praktyk w zakresie ochrony przyrody,

film dotyczący nietoperzy „Głową w dół” – wersja polska i angielska, - 1 z 11 filmów o ochronie wybranych gatunków i siedlisk,

Seria filmów "Ocalony Świat" „A World Preserved” jest dostępna na kanale YouTube Lasów Państwowych w tym „

https://www.youtube.com/watch?v=TPgkNSGQxfA&list=PLBbKNhOC08W9N0EmL8HZQnUI4h_4OcqIC&index=6

A World Preserved: <http://www.youtube.com/playlist?list=PLBbKNhOC08W8M-TvfQ0I6n0V5cCEs4xhV>

Ponadto w lasach nadleśnictw położonych na terenie PGL LP prowadzi się ochronę nietoperzy poprzez pozostawianie na zrębach drzew dziuplastych będących potencjalnym miejscem

przebywania nietoperzy. Tego typu forma ochrony realizowana jest również podczas wykonywania cięć pielęgnacyjnych w drzewostanach młodszych.

Ochrona czynna jest realizowana głównie poprzez aktywne i systematyczne wywieszanie schronów, w szczególności w drzewostanach narażonych na gradacyjne pojawy owadów.

W ramach czynnej ochrony dodatkowo udostępnia się nietoperzom stare piwnice i budynki.

Nadleśnictwo Zamrzenica (RDLP Toruń) - przystosowano dawny budynek gospodarczy (magazynowy) na siedlisko nietoperzy.

Nadleśnictwo Przymuszewo (RDLP Toruń) - udostępniono starą piwnicę, którą zaadoptowano na hibernakulum.

Nadleśnictwo Rytel (RDLP Toruń) dokonano identyfikacji 2 nowych hibernakuli oraz przeprowadzono monitoring 3 istniejących. Ochrona prowadzona była łącznie w 5 obiektach, w tym odbudowano 1 szt.

W 2014 r. zgodnie z Zarządzeniem nr 7 Dyrektora RDLP w Szczecinku w sprawie „ochrony zasobów rozkładającego się drewna oraz zwiększenia różnorodności biologicznej w ekosystemach leśnych ...” w każdym z nadleśnictw wyznaczone zostało 10 poz. obejmujących całe spektrum różnorodności ekosystemów leśnych, o pow. około 1 ha, łącznie 329,02 ha. Będą to stałe ostoje dla wielu gatunków owadów, ptaków i ssaków, w tym nietoperzy.

Nadleśnictwo Dukla (RDLP Krosno) - ograniczenie wstępu do jaskini "Gdzie Wpadł Grotołaz" w okresie zimowania nietoperzy - zamykanie kraty, dbanie o porządek i czystość wokół jaskiń, ochrona jaskiń w okresie wzmożonego ruchu turystycznego.

Nadleśnictwo Baligród (RDLP Krosno) - budowa i modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów NATURA 2000 – Bieszczady. Zabezpieczono metalową kratą wejście do sztolni w celu ograniczenia wpływu człowieka na przebywające tam osobniki.

Nadleśnictwo Lubaczów (RDLP Krosno) W bunkrach tzw. Linii Mołotowa pracownicy UMCS (dr Michał Piskorski) prowadzą cykliczne inwentaryzacje.

Wykonano zabezpieczenia otworów wejściowych i studni na terenie dawnego zespołu klasztoru Bazylianów na wzgórzu Monasterz (leśnictwo Werchrata). Zabezpieczenia z krat wykonano w sposób umożliwiający swobodny dołot nietoperzy. Konsultowane z chiropterologami zabezpieczenie, oprócz funkcji związanych z bezpieczeństwem zwiedzających zapobiega niepokojeniu nietoperzy.

Nadleśnictwo Stuposiany (RDLP Krosno) - udział w monitoringu jakościowym i ilościowym nietoperzy oraz pomoc podczas realizacji tematu badawczego Instytutu Badania Ssaków PAN w Białowieży. „Najlepszy ze złych kompromisów - ewolucyjne czynniki kształtujące socjalność samców nietoperzy”.

Nadleśnictwo Kluczbork (RDLP Katowice) - prowadzi od 2013 r. pilotażowy projekt dotyczący instalacji dużych, sztucznych schronień dla kolonii nietoperzy. Aktualną praktyką w Polsce jest wieszanie na drzewach schronów niewielkich rozmiarów (Issel, Stratmann, „typ

angielski") w układzie podobnym jak budki dla ptaków śpiewających. Doświadczenie pokazuje jednak, że rozwiązanie tego typu rzadko prowadzi do zasiedlenia schronów przez kolonie rozrodcze, które potrzebują większego siedliska o lepszych warunkach termicznych, tzn. miejsc nasłonecznionych i instalacji o znacznej pojemności cieplnej (wolnym czasie stygnięcia nocą). Niewielkie skrzynki są najczęściej schronieniami tymczasowymi lub/i zasiedlanymi przez samce w okresie godowym.

Badanie ma na celu sprawdzenie możliwości przeniesienia doświadczeń amerykańskich, gdzie organizacja Bat Conservation International (BCI), od lat z powodzeniem promuje budowę skrzynek dla kolonii rozrodczych nietoperzy.

Pozytywny rezultat projektu, oznaczać będzie, że poprzez budowę dużych skrzynek dla nietoperzy zasiedlanych przez kolonię samic możliwe jest zwiększenie sukcesu rozrodczego tych zwierząt, w konsekwencji wsparta zostanie ochrona znacznych powierzchni lasu przed szkodliwymi owadami. W ramach projektu zainstalowano 8 skrzynek, ze względu na powierzchnię dostępnego schronienia (szczelin), jedna skrzynka projektu BCI odpowiada ok. 13 skrzynekom typu Issel lub Stratmann.

Projekt realizowany jest we współpracy z wolontariuszem Pawłem Żyłą.

Nadleśnictwo Prudnik (RDLP Katowice) - wymiana okratowania sztolni w Leśnictwie Pokrzywna przez RDOŚ w Opolu.

Nadleśnictwo Kędzierzyn (RDLP Katowice) - starodrzew dębowy na grobli w leśnictwie Stara Kuźnia o łącznej pow. 1,23 ha (las referencyjny) oraz drzewostany wyznaczone jako strefy ochronne o łącznej powierzchni 1120,16 ha, można uznać za bazę pokarmową i miejsce schronienia nietoperzy.

Nadleśnictwo Rybnik (RDLP Katowice) - udostępniono schrony dla nietoperzy do sprzedaży dla lokalnej społeczności w Kompleksie Produkcyjno-Usługowo-Handlowym pn. „Zagroda Leśnika”.

Nadleśnictwo Srokowo (RDLP Olsztyn) - na terenie Obszaru Natura 2000 Gierłoż wykonawca zewnętrzny przeprowadził monitoring nietoperzy.

Nadleśnictwa Stare Jabłonki i Jagiełek (RDLP Olsztyn) - przeprowadzono szkolenia pt. „Ochrona nietoperzy w lasach” przygotowane przez chiropterologów;

W PGL LP wywieszono 4460 schrony różnego typów dla nietoperzy.

Rezolucja 5.7 - Przewodnik dotyczący ochrony schronisk naziemnych, ze szczególnym uwzględnieniem schronień w budynkach stanowiących obiekty dziedzictwa kulturalnego

2.8. Lista ważnych schronień naziemnych (z uwzględnieniem statusu ochronnego)

Nie (jeżeli tak, to proszę załączyć link)

2.9. Przewodnik dla kustoszy budynków historycznych dot ochrony schronisk nietoperzy

Nie. W 2014 r. zlecono wykonanie opracowania pt. „Określenie wpływu na nietoperze chemicznych środków ochrony drewna stosowanych w Polsce.” (Wykonawca: firma Bioexperts, autorzy: dr Alek Rachwald, mgr Aneta Zapart, dr Tomasz Kokurewicz). Opracowanie zostanie rozesłane między innymi do instytucji, które zajmują się konserwacją

drewna w budynkach historycznych oraz udostępnione na stronie internetowej Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

2.10. Raport zbiorczy o wzajemnych działaniach kustoszy historycznych budynków a ochroną schronisk nietoperzy

Nie sporządzono takiego raportu. W Polsce często kolonie nietoperzy znajdują się na strychach starych kościołów. W ramach dostępnych środków unijnych parafie mają możliwość pozyskanie środków na remont dachów, w celu zachowania tych siedlisk, co jest często połączone z usuwaniem guana i zachowaniem systemu wlotów dla nietoperzy żeby mogły swobodnie korzystać z kryjówek, odnowieniem zadrzewień wokół kościołów. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura” z Wrocławia wzięło udział w spotkaniu biskupów, w celu zwrócenia uwagi na ten aspekt występowania nietoperzy. Można więc stwierdzić, że często obecność nietoperzy ratuje zabytki.

3. Znaczenie nadane schronieniom ważnym dla nietoperzy

Rezolucja 6.7 – Ochrona i zarządzanie szczególnie ważnymi żerowiskami, obszarami w pobliżu znanych kolonii, trasami migracyjnymi

Obszary takie zostały uwzględnione w sieci obszarów Natura 2000.

3.1. Podnoszenie świadomości w odniesieniu do ww. szczególnie ważnych żerowisk, obszarów w pobliżu znanych kolonii, tras migracyjnych

Tak. W ramach ogólnych akcji podnoszących świadomość społeczną, jak również w trakcie ustalania granic obszarów Natura 2000 i ustanawiania planów zarządzania tymi obszarami tzw. nazwą Planów Zadań Ochronnych (PZO). Ustalenie planów poprzedzają spotkania mieszkańców, rolników, naukowców, przedstawicieli administracji, pracowników PGL LP i przedstawicieli organizacji pozarządowych.

3.2. Działania zmierzające do uwzględnienia nietoperzy w użytkowaniu powierzchni i planach zagospodarowania przestrzennego

Tak Nie (jeżeli tak, to jak ?)

Tak. W polskim prawie istnieje system zezwoleń na inwestycje w których uwzględnione wykonanie oceny oddziaływanie na środowisko. Ocena ta obejmuje wszystkie ważne aspekty środowiska, na które realizowana inwestycja mogłaby mieć wpływ. Dotyczy to również nietoperzy.

3.3. Badania i monitoring w celu poprawy zrozumienia w jaki sposób nietoperze użytkują krajobraz.

Dzięki środkom WFOŚiGW w Gdańsku, PTOP Salamanda oraz wolontariusze z kraju i zagranicy zrealizowali projekt „Struktura przestrzenna populacji nocka tydkowłosego (Myotis dasycneme) na obszarze Natura 2000 PLH 220026 Sandr Brdy” (woj. pomorskie). Określono trasy przelotów z kryjówek do żerowisk, przelotów wzdłuż liniowych elementów krajobrazu nad jeziorami, kanałami itp. Badano też wykorzystywanie dziupli drzew jako tymczasowego schronienia np. na wypadek deszczu. Na uwagę zasługuje fakt odnotowania jednorazowego przelotu nocnego samicy nocka, długości 54 km. Jednym z efektów projektu był wniosek o powiększenie obszaru Natura 2000 i kilka nowoodkrytych kryjówek. W 2014 roku ze środków

Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku zrealizowano projekt pt. „Struktura przestrzenna i żerowiska populacji nocka łydkowłosego (*Myotis dasycneme*) na Suwalszczyźnie (obszar Natura 2000 PLH 200001 „Jeleniewo, woj. podlaskie) i jej praktyczne zastosowanie w czynnej ochronie gatunku. Projekt objął zasięgiem drugą populację rozrodczą tego gatunku w Polsce.

4. Działania promujące świadomość ważności ochrony nietoperzy

4.1. Międzynarodowa Noc Nietoperzy- Dla każdego roku podać ilość wydarzeń, ilość osób biorących udział w wydarzeniach

29 sierpnia 2014 r. w Supraślu w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej przy współdziałaniu OTON odbyła się noc nietoperzy połączoną z ekspozycją i wycieczką z detektorami.

30 sierpnia 2014 r. odbył się wernisaż, koncerty i spotkanie z nietoperzami w Dworku Kossaków.

4.2. Inne, ważne wydarzenia (działalność centrów edukacyjnych, spotkania, seminaria, działalność edukacyjna, ścieżki edukacyjne, inne)

Od lat kontynuowana jest akcja turystyczna „Szlakiem podkowca” organizowana przez PTPP „pro Natura” obejmująca 10 miejsc występowania podkowca.

Urząd miasta Marki i WFOŚiGW w Warszawie sfinansowały program edukacyjno-informacyjny „Strasznie pożyteczne – nietoperze i inne zwierze” przeznaczony dla uczniów szkół podstawowych.

W Województwie lubuskim gdzie znajduje się największe zimowisko nietoperzy w Polsce tzw. „Nietoperek” ogłoszono konkurs na najlepsze ciasto (kruche) w kształcie nietoperza, które ma promować region.

Corocznie w prasie regionalnej i krajowej ukazują się artykuły dotyczące nietoperzy. Są to głównie artykuły informacyjne. Dotyczą konieczności zapewnienia spokoju nietoperzom podczas hibernacji, informują o efektach liczenia nietoperzy oraz o zasadach postępowania z nimi w przypadku gdy wleczą do mieszkania.

Ponadto prowadzona jest strona nietoperze.pl.

W Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe działania promujące ochronę nietoperzy prowadzone są w ramach działalności edukacyjnej.

Działania promujące ochronę nietoperzy prowadzone są w ramach działalności edukacyjnej. W każdym nadleśnictwie na ścieżkach edukacyjnych oraz podczas zajęć w szkołach, przedszkolach itd. omawiana jest ochrona nietoperzy i rola tych zwierząt w ekosystemach.

Nadleśnictwo Limanowa (RDLP Kraków) powstał pomysł wykorzystania zbędnych budynków na szkółce w Szczyrzycu na obiekt edukacyjny poświęcony nietoperzom z podziemną grotą obrazująca zimowisko. Trwają poszukiwania środków zewnętrznych pozwalających na realizację planu.

Znaczenie nietoperzy w środowisku przyrodniczym promowane jest w trakcie pogadanek i prelekcji w szkołach, lekcji terenowych, spotkań z leśnikami poza szkołą, na salach

edukacyjnych. Głównie przekazywane są informacje o funkcjach jakie spełniają w przyrodzie, gatunkach, wskazywana jest potrzeba ochrony tych ssaków.

Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych zleciła realizację tematu badawczego Wydziałowi Leśnemu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu; „Występowanie nietoperzy w lasach w zależności od wieku, struktury przestrzennej i składu gatunkowego drzewostanów”, ponadto w ramach tematu badawczego realizowanego przez Instytut Badawczy Leśnictwa „Dynamika wybranych gatunków zoocenozy na podstawie długoletnich obserwacji prowadzonych w Puszczy Białowieskiej: jest realizowany monitoring nietoperzy.”

4.3 Szkolenie dla pracowników nie związanych na co dzień z ochroną środowiska inżynierów budujących drogi, budynki, zajmujących się ociepleniem itp.

Organizuje się szkolenia dotyczące zasad ocieplania budynków ze szczególnym uwzględnieniem ptaków (jerzyki) i nietoperzy. Na Facebooku działa otwarta grupa „Ptaki i nietoperze w budynkach” umożliwiająca wymianę informacji. Ukazał się „Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami” (autorzy: Dawid Zyskowski, Dorota Zielińska, wydawca: Federacja Zielonych GAJA, Szczecin 2014). Publikacja została zrealizowana w ramach projektu nr WND-RPZP.04.05.01-32-009/11 pn. „Podnoszenie świadomości ekologicznej w zakresie zagrożeń wynikających z prac remontowo-budowlanych dla stanu populacji synantropijnych gatunków ptaków i nietoperzy oraz ich siedlisk” współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013.

Rezolucja 4.11 – Uznanie ważnej roli NGO w procesie ochrony nietoperzy

4.3. Lista NGO-ów uczestniczących w ochronie nietoperzy

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Nietoperzy

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

Fundacja Ekologiczna Ziemi Legnickiej „Zielona Akcja”

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”

Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”

Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”

Stowarzyszenie na rzecz Ochrony Przyrody Stobrawskiego Parku Krajobrazowego „BIOS”

Stowarzyszenie Speleoklub Beskidzki

Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”

4.4. Wsparcie najważniejszych działań NGO-ów, które mają potencjał do przeprowadzenia istotnej poprawy współpracy transgranicznej i współpracy obustronnej.

Wsparcie konkretnych działań i projektów następuje na wniosek realizatora projektu lub przedsięwzięcia i zależy od zawartości merytorycznej proponowanych działań i ich zgodności z priorytetami w ochronie przyrody.

5. Dodatkowe działania podjęte w celu ochrony populacji nietoperzy

Rezolucja 2.2 - Jednolita (logiczna, konsekwentna) metodologia monitoringu

5.1. Wdrożenie przewodnika EUROBATS w celu zapewnienia jednolitości i wymiany informacji pomiędzy państwami członkowskimi porozumienia i państwami strefy porozumienia.

Tak. W 2012 r. Inspekcja Ochrony Środowiska w ramach Biblioteki Monitoringu Środowiska (BMS) opublikowała II i III część przewodników metodycznych do monitoringu gatunków roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych. Są one dostępne m.in. w formie elektronicznej (PDF) na stronie internetowej GIOŚ pod adresem:

<http://siedliska.gios.gov.pl/index.php/przewodniki-metodyczne>

Przed wydaniem ww. przewodników, opisane w nich metodyki, zostały przetestowane w trakcie prac monitoringowych wykonanych w latach 2009-2011 w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (PMŚ) – programu „Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000 – faza trzecia” realizowanego na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ), jak również innych wcześniejszych prac badawczych i inwentaryzacyjnych. Część dotycząca nietoperzy opisana jest w tomie pt. „Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część trzecia”. Obejmuje ona m.in. instrukcję do monitoringu nietoperzy w schronieniach zimowych oraz szczegółowy opis metodyk monitoringu (schronienia letnie i zimowe) dla poszczególnych 5 gatunków nietoperzy: mopka, nocka: Bechsteina, łydkowłosego i orzęsionego oraz podkowca małego. Metodyki monitoringu, w tym waloryzacje parametrów są dostosowane do wymagań raportowych z wdrażania Dyrektywy Siedliskowej w zakresie dotyczącym stanu ochrony gatunku, a obowiązujących kraje członkowskie Unii Europejskiej, oparte są o uwarunkowania biologiczne i ekologiczne danego gatunku. Należy przy tym zaznaczyć, że jest to pierwsza propozycja zestandaryzowanego monitoringu, w tym sposobów oceny stanu ochrony gatunków, które w miarę pozyskiwania szerszej wiedzy o ich biologii i ekologii mogą być w przyszłości zmodyfikowane.

Ponadto w 2 numerach Biuletynu Monitoringu Przyrody: Nr 7. 2010/1 i Nr 10. 2012/12, wydawanego przez Inspekcję Ochrony Środowiska w ramach Biblioteki Monitoringu Środowiska, zostały przedstawione syntetyczne informacje o wynikach monitoringu prowadzonego w latach 2009-2011, w tym - gatunków nietoperzy.

W roku 2013 na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska zostały przygotowane projekty raportu dla Komisji Europejskiej z wdrażania Dyrektywy Siedliskowej w latach 2008-2012, w tym w zakresie znajdujących się w Polsce i na liście załączników Dyrektywy, gatunków nietoperzy.

Rezolucja 4.7, 5.6 i 6.11 - Turbiny wiatrowe i populacje nietoperzy

5.2. Badania nad wpływem turbin wiatrowych na populacje nietoperzy

(Jeżeli tak, załączyć referencje, artykuły lub raporty)

Tak. Śmiertelność nietoperzy na farmach wiatrowych w Polsce Tomasz Gottfried Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody"pro Natura", Iwona Gottfried Uniwersytet Wrocławski Zakład Ekologii Behawioralnej

5.3. Podnoszenie świadomości na temat wpływu turbin wiatrowych na nietoperze i na istnienie obszarów, które nie są odpowiednie dla instalacji tych konstrukcji

Tak. Tematy te są dyskutowane podczas seminariów, spotkań, konferencji. Nie ma osobnej kampanii informacyjnej dedykowanej temu tematowi.

5.4. Ocena oddziaływania w fazie przedinwestycyjnej

Tak. W polskim prawie istnieje system zezwoleń na inwestycje, w których uwzględnione wykonanie oceny oddziaływanie na środowisko. Ocena ta obejmuje wszystkie ważne aspekty środowiska na które realizowana inwestycja mogłaby mieć wpływ. Dotyczy to również nietoperzy.

5.5. Krajowy przewodnik zgodnie z EUROBATS Pub.3

Tak. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska przygotowała i wydała w 2011 r. publikację pt. „Wytyczne w zakresie prognozowania oddziaływań na środowisko farm wiatrowych” dostępną także pod adresem internetowym: http://www.gdos.gov.pl/files/OOS_zal/Wytyczne-w-zakresie-prognozowania-oddziaływan-na-srodowisko-farm-wiatrowych.pdf.

Jednakże, powyższa publikacja jedynie sygnalizuje możliwość negatywnego oddziaływania przedsięwzięć z zakresu energetyki wiatrowej na nietoperze i nie przedstawia żadnych szczegółowych rozwiązań w powyższej kwestii. Tego typu zagadnienia zostaną zaprezentowane w przygotowywanej obecnie przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska publikacji pt „Wytyczne dotyczące oceny oddziaływania elektrowni wiatrowych na nietoperze”, nad która prace wciąż trwają. Wersja ostateczna opracowania czeka na decyzję Kierownictwa o opublikowaniu.

Wdrożony Nie

Rezolucja 4.12 – Gatunki priorytetowe dla badań auto ekologicznych

Nie, Rezolucja 4.12 dotyczy gatunków śródziemnomorskich (*Rhinolophus euryale*, *Myotis capaccinii* i *Miniopterus schreibersii*) niewystępujących w Polsce.

5.6. Studia nad:

Gatunek	Schronienia zimowe	Schronienia letnie	Obszary rojeń	Migracje	Użytkowanie obszarów i siedlisk	Sposób żerowania	Dieta
Podkowiec mały (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)	TAK	TAK	TAK	NIE	TAK	TAK	NIE
Nocek łydkowłosy (<i>Myotis dasycneme</i>)	TAK	TAK	TAK	NIE	TAK	TAK	TAK
Nocek Bechsteina (<i>Myotis bechsteini</i>)	TAK	NIE	TAK	NIE	NIE	NIE	NIE
Nocek duży	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	NIE

(Myotis myotis)							
-----------------	--	--	--	--	--	--	--

Rezolucja 5.4 – Monitoring nietoperzy w Europie. **Jest prowadzony w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska zgodnie z opracowaną i przetestowaną w trakcie tego monitoringu metodyką. Europejska Agencja Środowiska przygotowała spis indykatorów gdzie uwzględniono nietoperze**

5.7. Zaangażowanie w długookresowe pan-Europejskie badania mające zapewnić dane dotyczące trendów

Nie

5.8. Podnoszenie świadomości o schronieniach podziemnych

Tak, w ramach ogólnych działań edukacyjnych

5.9. Wymiana informacji odnośnie monitoringu i badań.

Tak, wyniki monitoringu są publikowane i dostępne opinii publicznej, przesyłane do Europejskiej Agencji Środowiska, jak również do Komisji Europejskiej. Wyniki monitoringu nietoperzy prowadzonego na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska są publikowane na stronie GIOŚ <http://siedliska.gios.gov.pl/>, a w syntetycznej formie w Biuletynie Monitoringu Przyrody, publikowanym też stronie GIOŚ.

5.10. Użycie przewodnika do spraw metod monitoringu w celu oszacowania trendów populacji

Tak, na podstawie krajowych metodyk.

5.11. Budowanie potencjału badaczy i osób zajmujących się nietoperzami, który może wesprzeć realizację badań projektów nietoperzowych ?

Tak. Obecnie w Polsce działa prężne, stale powiększające się grono działaczy i naukowców zajmujących się nietoperzami. Od wielu lat działa również ogólnokrajowa organizacja OTON Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Nietoperzy zrzeszająca i koordynująca prace środowiska chiropterologicznego.

Organizowane są coroczne ogólnopolskie konferencje chiropterologiczne (odbyły się już 23 takie konferencje). W roku 2013, kiedy nie było możliwości zorganizowania takiego spotkania w ramach trwających projektów, konferencja taka została zorganizowana przez Ministerstwo Środowiska.

Rezolucja 6.6 – Przewodnik do zapobiegania, wykrywania i kontroli śmiertelnej infekcji grzybiczej u nietoperzy

5.12. Informacja czy towarzystwa ochrony nietoperzy i speleologów o mają wiedzę zagrożeniu infekcją grzybiczą zwaną Syndromem Białego Nosa w Ameryce Północnej.

Tak, w stosowym czasie wysłano takie informacje.

5.13. Badania dotyczące obecności infekcji grzybiczej

Tak, w ramach konkretnych projektów badawczych.

5.14. Plan na wypadek pojawienia się śmiertelnej choroby grzybiczej w Europie, zawierający działania zapobiegawcze i działania chroniące przed rozprzestrzenieniem się infekcji

Nie

Rezolucja 6.13 – Nietoperze jako indykatory dla różnorodności biologicznej

5.15. Rozwój (krajowych, regionalnych i pan-Europejskich) indykatorów dla różnorodności biologicznej dla właściwych grup odbiorczych przy użyciu danych dotyczących nietoperzy

Nie

5.16. Włączenie danych dotyczących nietoperzy do wielogatunkowego wskaźników aby uczynić je bardziej reprezentacyjnymi i wiarygodnymi wskaźnikami dla różnorodności biologicznej

Nie

5.17. Zbieranie indykatorów dla różnorodności biologicznej

Nie wyznaczono ciała odpowiedzialnego za zbieranie takich danych.

Natomiast GIOŚ prowadzi monitoring, w wyniku których otrzymuje takie dane np. FBI czy też, jako jedne z danych na potrzeby raportu ze stanu wdrażania Dyrektywy Siedliskowej, dla Komisji Europejskiej, stany ochrony poszczególnych gatunków i typów siedlisk przyrodniczych na poziomie regionów biogeograficznych

(Ciało odpowiedzialne za zbieranie ww. danych)

5.18. Platforma służąca ułatwieniu współpracy i wymianie odpowiednich danych

Nie prowadzi się platformy do wymiany danych.

GIOŚ udostępnia dane z monitoringu, w tym wyniki monitoringu nietoperzy, na stronie internetowej,

Rezolucja 6.14 – Wpływ dróg i innej infrastruktury komunikacyjnej na nietoperze

5.19. Uwzględnianie nietoperzy podczas procesu planowania inwestycji, etapu budowy i etapu eksploatacji dróg i innej infrastruktury komunikacyjnej

Tak. Wpływ planowanej inwestycji na środowisko, w tym na nietoperze zapewnia procedura uzyskiwania zezwolenia, poprzedzona oceną oddziaływania na środowisko.

5.20. Badania wpływu nowych i, jeżeli są dostępne, także istniejących dróg i innej infrastruktury komunikacyjnej na nietoperze i efektywność działań mających na celu zmniejszenie szkodliwego wpływu ww. inwestycji.

Tak. Takie badania prowadził dr. Grzegorz Lesiński (Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie glesinski@wp.pl) a obecnie zajmuje się tym dr. Jan Cichocki (Uniwersytet Zielonogórski j.cichocki@wnb.uz.zgora.pl).

5.21. Przewodnik o zasięgu krajowym lub ponadkrajowym

Tak. Polska bierze udział w pracach nad propozycją przygotowaną przez Europejską Agencję Środowiska. W dokumencie tym wymieniono również prace polskich naukowców. European bat population trends A prototype biodiversity indicator Technical report No 19/2013 o European Environment Agency

(Jeżeli tak, proszę wymienić rekomendacje załączając dokument lub link)

<http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CC8QFjAC&url=http%3A%2F%2Ftaskman.eionet.europa.eu%2Fattachments%2Fdownload%2F6470%2FTech%252019%25202013%2520European%2520bats%2520for%2520www.pdf&ei=EdOzVNH4GYquPOXjgagD&usq=AFQjCNFj1Ck3iTpcK32VgmCLs0KbJ3-mew&bvm=bv.83339334,d.ZWU&cad=rja>

6. Ostatnio realizowane i trwające programy (z włączeniem badań i inicjatyw politycznych) dotyczące ochrony i zarządzania nietoperzami

Rezolucja 2.3 – Programy transgraniczne: propozycje gatunków

6.1. Włączenie *Myotis dasycneme* (nocek łydkowłosy) i *Pipistrellus nathusii* (karlik większy) do współpracy transgranicznej

Nie (Jeżeli tak, załącz dokument)

Rezolucja 2.4 – Programy transgraniczne: propozycje siedlisk

6.2. Krajowe badania nad schronieniami podziemnymi

Nie prowadzi się badań o zasięgu krajowym. Realizowane są badania w stosunku do poszczególnych gatunków w podziemiach.

(jeżeli tak, wymienić referencje)

6.3. Krajowe badania dotyczące lasów **Nie**

Rezolucja 5.2 – Wścieklizna nietoperzy w Europie

6.5. Sieć krajowych badań dotyczących nietoperzy

Badania nietoperzy w kierunku wścieklizny wykonywane są jedynie w przypadku podejrzenia przedmiotowej choroby u danego osobnika. W takim przypadku powiatowy lekarz weterynarii przekazuje nietoperza do Zakładu Higieny Weterynaryjnej, w celu przeprowadzenia badań laboratoryjnych. W ostatnich latach wściekliznę u nietoperzy w Polsce stwierdzono w ogólnej liczbie kilku przypadków rocznie.

W 2008 r. wściekliznę u nietoperzy stwierdzono w woj. pomorskim (3 przypadki).

W 2009 r. wściekliznę u nietoperzy stwierdzono w następujących województwach:

- woj. lubelskie (1 przypadek),
- woj. mazowieckie (1 przypadek).

W 2010 r. wściekliznę u nietoperzy stwierdzono w następujących województwach:

- woj. mazowieckie (1 przypadek),
- woj. podlaskie (2 przypadki),
- woj. warmińsko-mazurskie (1 przypadek),
- woj. wielkopolskie (1 przypadek),
- woj. zachodniopomorskie (1 przypadek).

W 2011 r. wściekliznę u nietoperzy stwierdzono w następujących województwach:

- woj. mazowieckie (1 przypadek),
- woj. pomorskie (1 przypadek),
- woj. warmińsko-mazurskie (2 przypadki).

W 2012 r. wściekliznę u nietoperzy stwierdzono w następujących województwach:

- woj. mazowieckie (1 przypadek),
- woj. pomorskie (1 przypadek),
- woj. warmińsko-mazurskie (1 przypadek).

W 2013 r. wściekliznę u nietoperzy stwierdzono w następujących województwach:

- woj. kujawsko-pomorskie (1 przypadek),
- woj. lubelskie (2 przypadki),
- woj. podkarpackie (3 przypadki),
- woj. pomorskie (1 przypadek),
- woj. zachodniopomorskie (1 przypadek).

W 2014 r. wściekliznę u nietoperzy stwierdzono w następujących województwach:

- woj. kujawsko-pomorskie (1 przypadek),
- woj. mazowieckie (2 przypadki),
- woj. podkarpackie (1 przypadek),
- woj. pomorskie (2 przypadki),
- woj. warmińsko-mazurskie (1 przypadek).

Zgodnie z ustawą z dnia 11 marca 2004 r o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczania chorób zakaźnych (Dz. U. z 2008 r.Nr 213, poz.1342, z późn. zm.) wścieklizna należy do chorób zakaźnych, podlegających obowiązkowi zwalczania na terytorium Polski (załącznik 2 do ustawy). Jest jedyną chorobą występującą u nietoperzy, która podlega w Polsce takiemu obowiązkowi. Zgodnie z przedmiotową ustawą jedynie psy powyżej 3 miesiąca życia oraz dzikie lisy, żyjące na obszarach określonych przez ministra właściwego ds. rolnictwa, podlegają obowiązkowemu szczepieniu przeciwko wściekliźnie.

6.6. Wdrażanie zapobiegawczych zaleceń, w celu uniknięcia infekcji; zapewnienie, że szczepienia przeciwko chorobom nietoperzy są obowiązkowe dla ludzi zajmujących się nietoperzami

Szczepienia są dobrowolne. Osoby zajmujące się nietoperzami mają świadomość możliwości zarażenia. Nie ma dotychczas krajowych regulacji w tym zakresie.

6.7. Organ odpowiedzialny za wykonanie testów (badań) i przesłanie ich do Światowej Organizacji Zdrowia

Za raportowanie danych do FAO dotyczących liczby przebadanych zwierząt w kierunku wścieklizny oraz liczby przypadków wścieklizny odpowiada Główny Lekarz Weterynarii.

Rezolucja 6.8 – Monitoring dziennych i sezonowych wędrówek nietoperzy

6.9. Badania dziennych i sezonowych wędrówek

Nie prowadzi się badań poświęconych wyłącznie temu zagadnieniu. Informacje na temat dziennych i sezonowych wędrówek nietoperzy zdobywane są w czasie realizacji innych projektów badawczych.

Gatunki	Dzienne	Sezonowe

Proszę załączyć listę referencyjną

7. Nadanie znaczenia potencjalnym efektom działania pestycydów na nietoperze, na źródła pożywienia nietoperzy oraz wysiłki aby zastąpić środki konserwacji drewna, które oceniono jako wysokotosyczne dla nietoperzy .

Rezolucja 4.5 – Przewodnik użycia środków konserwacji drewna

7.1. Wdrażanie małych projektów, dostarczających podstawowych danych, aby umożliwić ocenę potencjalnego wpływu przemysłu chemicznego na populację nietoperzy

Nie

7.2. Podnoszenie świadomości użytkowników ww. środków **Tak, patrz pkt 7.3**

7.3. Legislacja dotycząca środków, które mają niekorzystny wpływ na nietoperze

Tak. W 2014 r. zlecono wykonanie opracowania pt.: „Określenie wpływu na nietoperze chemicznych środków ochrony drewna stosowanych w Polsce.” (Wykonawca: firma Bioexperts, autorzy: dr Alek Rachwald, mgr Aneta Zapart, dr Tomasz Kokurewicz). Opracowanie zostanie rozesłane między innymi do instytucji, które zajmują się konserwacją drewna w budynkach historycznych oraz udostępnione na stronie internetowej Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Rezolucja 6.15 – Wpływ użytych środków przeciw pasożytniczych na populacje nietoperzy

7.4. Rozwój nie-chemicznych, efektywnych metod kontrolowania pasożytów oraz użycie środków możliwie najmniej toksycznych jedynie w stosunku do gospodarczych gatunków zwierząt, narażonych bezpośrednio na dany rodzaj pasożytów, w koniecznym zakresie i czasie.

Nie

7.5. Badania nad użyciem środków przeciwpasożytniczych **Nie**

7.6. Przyjęcie rekomendacji w aneksie I **Nie**

Inne, ważne wydarzenia dotyczące nietoperzy w Polsce:

- RDOŚ w Lublinie ukończył projekt „Wdrażanie zadań ochronnych na obszarach Sieci Natura 2000 i rezerwatach przyrody w województwie lubelskim”. W ramach projektu zamontowano skrzynki dla nietoperzy, zabezpieczono przed niewskazaną obecnością ludzi miejsce hibernacji nietoperzy w Kamieniołomie Bochońskim, zabezpieczono ww. kamieniołom przed erozją i zawaleniem. Przez całą zimę będzie prowadzony monitoring temperatury i wilgotności wewnątrz kamieniołomu.
- Nadleśnictwo Krynki (puszcza Knyszyńska woj. podlaskie) we współpracy z OTON-em zrealizowało projekt polegający na instalacji skrzynek dla nietoperzy o zmodyfikowanej konstrukcji tj. o poszerzonym otworze wlotowym, co umożliwi lepszą obserwację zwierząt.
- Gdańskie akademickie koło chiropterologiczne we współpracy z PTOP Salamandra zainstalowało w swoim rejonie 130 budek drewnianych i 43 budki styrobetonowe .
- W województwie łódzkim na terenie Parku Krajobrazowego Międzyrzecza Warty i Widawki pracownicy nadleśnictwa Złoczew we współpracy z członkami OTON-u zawiesili 100 skrzynek typu Stratman. Akcje tą wsparła firma Orange
- W Suwalskim Parku Krajobrazowym wyremontowano i przystosowano do potrzeb nietoperzy piwniczki
- W Parku Narodowym „Bory Tucholskie” wybudowano 5 szt. zimowisk dla nietoperzy (finansowanie: środki funduszu leśnego)

Poza opisanymi powyżej pracami w ramach państwowego monitoringu środowiska i sprawozdawczości dla Komisji Europejskiej akcją liczenia nietoperzy prowadzono w :

Suwalskim Parku Krajobrazowym,

Tucholskim Parku Krajobrazowym,

Parku Krajobrazowym Międzyrzecza Warty i Widawki, w Górach Świętokrzyskich (w 50 zimowiskach)

Pienińskim Parku Narodowym. Corocznie kontrolowane są wybrane jaskinie. W 2014 roku wykonano monitoring 7 obiektów przy czym hibernujące nietoperze stwierdzono w Jaskini Pienińskiej, Jaskini w Świniej Skale i w Jaskini w Ociemnym, łącznie odnotowano 118 nietoperzy z 5 gatunków. W trakcie badań ograniczono się do wizualnej obserwacji hibernujących nietoperzy (nie niepokojono ich i nie ściągano ze ścian). Prace monitoringowe realizował dr Krzysztof Piksa z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Na zlecenie RDOŚ w Gorzowie Wielkopolskim odbyło się coroczne liczenie w najważniejszym zimowisku nietoperzy w Polsce – Nietoperku. Stwierdzono obecność 36 500 nietoperzy. W liczeniu uczestniczyło w nich

35 chiropterologów z całej Polski, zarówno z ośrodków naukowych jak również organizacji pozarządowych. Stwierdzono rekordową liczbę nocy dużych 27 500 osobników. Wyniki zaprezentowane zostały na OKCH w Sypniewie.